RASCJEP U SVETOME - RASCJEPI U DRUŠTVU

život i djelo Željka Mardešića

Znanstveno - stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem

Split, Poljička cesta 35, 29. i 30. listopada 2026.

Povodom 20. obljetnice smrti Željka Mardešića (1933. – 2006.), istaknutog hrvatskog sociologa religije i katoličkog intelektualca, u Splitu će se 29. i 30. listopada 2026. održati znanstveni skup posvećen njegovu radu i djelu, pod naslovom „Rascjep u svetome — rascjepi u društvu."

Željko Mardešić, koji je dugo pisao pod imenom Jakov Jukić, ostavio je iza sebe iznimnu ostavštinu: bio je iznijansirani analitičar religijsko-društvenih odnosa, jasan kritičar i sekularnosti i religija kad god su ove poprimale uskoću i isključivost ideologija, i katolički humanist inspiriran Drugim vatikanskim koncilom i horizontima dijaloga i otvorenosti prema modernom svijetu koje je koncil naznačio. U trenutku u kojem su društveni rascjepi u hrvatskom društvu, ali i globalno, sve veći i sve više definirani netolerantnošću i nasiljem, a unutarnji odnosi u Katoličkoj Crkvi duboko oblikovani diskursom kulturnih ratova i podjela, aktualiziranje Mardešićeve ostavštine — kao vrsnog sociologa i religiologa koji razumije izazove religijsko-društvenih dinamika te kao vjernika i građanina koji osjeća odgovornost za stvaranje boljeg svijeta — važnije je no ikad prije.

Konferencija u suorganizaciji Odsjeka za sociologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu održat će se u prostorijama ovog fakulteta, Poljička cesta 35, Split, i otvorena je za javnost.

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Odsjek za sociologiju

Znanstveno-stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem

RASCJEP U SVETOME – RASCJEPI U DRUŠTVU

Život i djelo Željka Mardešića

Split, 29. i 30. listopada 2026.

Mjesto održavanja: Poljička cesta 35

Uoči Konferencije, u srijedu, **28. listopada, s početkom u 18 sati**, bit će predstavljanje knjige autora *izv. prof. dr. Vlaha Kovačevića, **Kršćanstvo i duh postmoderne**. **Ponovno otkriće ethosa**.* (u dvorani Filozofskog fakulteta P8). Dobrodošli su i sudionici Konferencije.

PROGRAM KONFERENCIJE

ČETVRTAK, 29. listopada 2026.

8.00 – 8.30: Registracija sudionika

8.30 – 8.50: SVEČANO OTVARANJE KONFERENCIJE

Izv. prof. dr. sc. **Nikša Varezić**. prodekan za znanost i međunarodnu suradnju

Prof. dr. sc. **Gorana Bandalović**, pročelnica Odsjeka za sociologiju

8.50 – 9.15: UVODNO IZLAGANJE

fra Bože Vuleta, *Društvo i Crkva između naslijeđene prošlosti i potrebne promjene u misli Željka Mardešića*

9.15 – 9.45: Stanka za kavu

9.45 – 11.35: PARALELNE SESIJE I

Predavaonica P8

Sesija A1 — *Mardešićeva sociologija religije: teorijska polazišta i suvremena relevantnost*
Moderira: Siniša Zrinščak

9.45 – 10.05 Vlaho Kovačević, *Rascjep u svetome: sociološka analiza Mardešićeva pristupa religiji i društvu*

10.05 – 10.25 Inga Tomić-Koludrović, *Religija i modernost u djelu Željka Mardešića: od rascjepa u svetome do društvenih rascjepa*

10.25 – 10.45 Željko Pavić, *Sveto i spasenjsko znanje: Mardešićev socijalno-filozofski pristup noumenalnom svijetu*

10.45 – 11.05 Andrija Crnković, *Crkva u tranziciji i ekonomija smisla: duhovni zavičaj Željka Mardešića*

11.05 – 11.35: *Rasprava*

Predavaonica P6

Sesija B1 — *Religija, ideologije i politički rascjepi*
Moderira: Jadranka s. Rebeka Anić

9.45 – 10.05 Slavica Jakelić, *Od rascjepa do susreta: humanizam, partikularne privrženosti i imperativ „aggiornamenta“*

10.05 – 10.25 Ivan Šarčević, *Nove ideologije prastarog maniheizma: u razgovoru sa Željkom Mardešićem, evanđeoskim mirotvorcem*

10.25 – 10.45: Marko Vučetić, *Pretkoncilsko i koncilsko kršćanstvo u svjetlu hermeneutike skidanja maski*

10.45 – 11.05: Zoran Matevski, *Religious Aspects of the Conflicts in Europe*

11.05 – 11.35: *Rasprava*

11.35: **Odlazak na Kampus,** Cvite Fisovića 3, studentska kapela (na lijevo od ulaza u restoran Kampu),

13.30 – 15.00: RUČAK (u restoranu KAMPUS)

15.30 - 16.00 Stanka za kavu
(na Filozofskom fakultetu, Poljička 35)

16.00 - 18.10: PARALELNE SESIJE II

Predavaonica P8

Sesija A2 — *Religija, modernost i humanistička kritika društva*
Moderira: Slavica Jakelić

16.00 – 16.20 Siniša Zrinščak, *Ideologije, pomirenje i kršćanstvo – neprevladiv odnos*

16.20 – 16.40 Tonči Matulić, *Prilog teološkom tumačenju oprečnih nostalgija u kršćanstvu i njegove uloge u nastanku i razvoju suvremenoga svijeta*

16.40 – 17.00 Jadranka s. Rebeka Anić, *Mardešićeva teza o samosekularizaciji Crkve iz perspektive teološke rodne antropologije*

17.00 – 17.20 Bruna Velčić, *"Hoću, dakle, da muškarci mole na svakome mjestu..." (1 Tim 2,8)*
Molitva muškaraca na trgovima iz biblijsko-teološke perspektive

17.20 – 17.50: *Rasprava*

Predavaonica P6

Sesija B2 — *Mirotvorstvo, dijalog i odgovornost religija*
Moderira: Ivana Brstilo Lovrić

16.00 – 16.20 Mate Uzinić, *Mardešićev ideal mirotvorne i evanđeoske Crkve*

16.20 – 16.40 Tomislav Kovač, *Odgovornost religija za mir i pomirenje: doprinos Željka Mardešića promišljanju međureligijskoga dijaloga*

16.40 – 17.00 Nebojša Zelič i Zoran Grozdanov, *Građansko prijateljstvo u pluralnim društvima*

17.00 – 17.20 Ante Bekavac, *Aktualnost mirotvorstva u prizmi Željka Mardešića*

17.20 – 17.40 Stanko Perica, *Rascjep u bogatstvu: siromaštvo kao mjesto autentičnosti religije*

17.40 – 18.10: *Rasprava*

18.30: Organizirani polazak za Kaštela

19.00: SVEČANA VEČERA U „MARINE KAŠTELA", Kaštel Gomilica

PETAK, 30. listopada 2026.

9.30 – 11.20: PARALELNE SESIJE III

Predavaonica P8

Sesija A3 — *Koncilsko kršćanstvo između obnove i otpora*
Moderira: Tomislav Kovač

9.30 – 9.50 **Marko Medved,** *Koncilski kršćanin pred nostalgijama u Crkvi*

9.50 – 10.10 **Matea Dadić i Gordan Črpić,** *Premošćivanje rascjepa: koncilska obnova Željka Mardešića kao alternativa integrizmu i fundamentalizmu*

10.10 – 10.30 **Branko Murić,** *Aktualnost sociološko-religijskih uvida Željka Mardešića za ekleziologiju 60 godina nakon Koncila*

10.30 – 10.50 **Ivica Huljev,** *Dualistički mentalitet i tihi otpad od Koncila – imaju li posljednju riječ?!*

10.50 – 11.20: *Rasprava*

11.20 – 11.50: Stanka za kavu

Predavaonica P6

Sesija B3 — *Religijski identiteti, društvene granice i javna religioznost*
Moderira: Ivan Šarčević

9.30 – 9.50 **Loredana Fabijanić,** *Diskrepancija između religijskog i nacionalnog u hodočašćima mladih*

9.50 – 10.10 **Nikolina Hazdovac Bajić,** *Religijski život filipinskih migranata u Hrvatskoj – ogledalo društvenih rascjepa*

10.10 – 10.30 **Dalibor Milas,** *Marijini ratnici i povratak svetog kao društvene moći: pučka religioznost, rodni poredak i simboličko oblikovanje javnog prostora*

10.30 – 10.50 **Ivan Tučić,** *Kršćanska zauzetost za dijalog i mir u misli Željka Mardešića*

10.50 – 11.20: *Rasprava*
11.20 – 11.50: Stanka za kavu

11.50 – 13.40: PARALELNE SESIJE IV

Predavaonica P8

Sesija A4 — *Sinodalnost, pastoral i novi prostori crkvenoga života*
Moderira: Vlaho Kovačević

11.50 – 12.10 Vlatka Linarić, *Institucionalne promjene i izazovi sinodalnosti u svjetlu sociologije religije Željka Mardešića*

12.10 – 12.30 Kristina Vujica i Marina Bucić, *Male (župske) zajednice na sinodalnom putu*

12.30 – 12.50 Paula Zujić, *Ženski katolički prostori religioznosti u suvremenom hrvatskom kontekstu*

12.50 – 13.10 Ivan Jurin, *Aktualnost Mardešićeve misli u suvremenom pastoralu Crkve u Hrvatskoj*

13.10 – 13.40: *Rasprava*

Predavaonica P6

Sesija B4 — *Smrt, sjećanje, svjedočanstvo i mirotvorstvo*
Moderira: Marko Medved

11.50 – 12.10 Jelena Hrgović Tomaš, *Željko Mardešić – čovjek mira u nemirnim vremenima*

12.10 – 12.30 Stipe Tadić, *Labuđi pjev Željka Mardešića: od djetinjeg kršćanstva preko osobnih pobuna do iskustveno življenoga kršćanstva*

12.30 – 12.50 Stipo Kljajić, *Mirotvorac iz vjere i uvjerenja: evanđeoske vrednote u temelju mirotvorstva Željka Mardešića*

12.50 – 13.10 Ivana Brstilo Lovrić i Josip Čunčić, *Fenomen smrti kao sociološko zrcalo društvenih promjena*

13.10 –13.40: *Rasprava*

13.40 – 15.30: RUČAK

15.30 – 16.00: Stanka za kavu

16.00: **Okupljanje svih sudionika u predavaonici P8**

16.00: ZAVRŠNI ZAJEDNIČKI PANEL
Rascjep u svetome – rascjepi u društvu: aktualnost Mardešićeve misli

Predavaonica P8

Panel otvara i vodi: Inga Tomić-Koludrović
U završnom panelu sažimaju se rasprave svih osam konferencijskih sesija. Sudjeluju moderatori konferencijskih sesija: Jadranka s. Rebeka Anić; Siniša Zrinščak; Slavica Jakelić; Ivan Šarčević; Marko Medved; Ivana Brstilo Lovrić; Tomislav Kovač; Vlaho Kovačević

16.00 – 16.10: Otvaranje panela
Inga Tomić-Koludrović povezuje ciljeve konferencije s pitanjima otvorenima tijekom dvaju konferencijskih dana.

16.10 –17.00: Sažeci moderatora sesija
Moderatori u kratkim izlaganjima iznose glavne teze, otvorena pitanja i zaključke svojih sesija.

17.00 – 17.40: Zajednička rasprava
Rasprava moderatora, izlagača i ostalih sudionika konferencije.

17.40 – 18.00: Završni rezime
Slavica Jakelić, Sažetak glavnih zajedničkih zaključaka, otvorenih pitanja i mogućih pravaca daljnjega istraživanja i javnog djelovanja.

18.00 – 18.10: Vlaho Kovačević, Zahvala sudionicima, moderatorima, organizatorima i suradnicima te službeno zatvaranje konferencije.

Vlaho Kovačević, *Rascjep u svetome: sociološka analiza Mardešićeva pristupa religiji i društvu*

Rad razmatra aktualnost sociologije religije Željka Mardešića u analizi odnosa religije i društva u postsocijalističkim i postsekularnim društvima. Polazi se od pretpostavke da Mardešićeva promišljanja sekularizacije, povratka svetoga i političke religije i dalje predstavljaju relevantan teorijski okvir za razumijevanje suvremenih društvenih napetosti povezanih s religijom.

Cilj rada jest rekonstruirati temeljne pretpostavke Mardešićeva pristupa religiji te ispitati njihovu analitičku primjenjivost u tumačenju suvremenih oblika religijske prisutnosti u javnom prostoru. U tom se kontekstu posebna pozornost posvećuje odnosu religije i modernosti, politizaciji religije te identitetskoj uporabi religijskih simbola u postsocijalističkim društvima.

Metodološki, rad se temelji na teorijskoj i interpretativnoj analizi unutar sociologije religije, uz oslonac na fenomenološko-hermeneutičku tradiciju Petera L. Bergera i suvremene uvide Hansa Joasa o svetome i modernosti.

Središnji analitički pojam rada predstavlja „rascjep u svetome“. Taj se pojam ne odnosi na samu religiju kao takvu, nego na napetost između univerzalnih i normativnih zahtjeva religije te njihovih konkretnih društvenih, institucionalnih i političkih realizacija. Rascjep se očituje onda kada religija, umjesto kritičke i integrativne društvene uloge, postaje sredstvo političke legitimacije, identitetske homogenizacije ili društvenog razgraničavanja. Politizacija religije i identitetska instrumentalizacija religijskih simbola pritom se ne promatraju kao sam „rascjep“, nego kao njegovi društveni oblici i manifestacije.

Rad pokazuje da Mardešićeva sociologija religije ostaje relevantna za razumijevanje ambivalentne uloge religije u suvremenim društvima, osobito u kontekstu društvenih podjela, oblikovanja kolektivnih identiteta i redefiniranja odnosa religijskog i sekularnog u javnom prostoru.

Ključne riječi: Željko Mardešić, sociologija religije, rascjep u svetome, postsekularno društvo, politizacija religije.

Izv. prof. dr. sc. Vlaho Kovačević,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu,
Odsjek za sociologiju, vkovacevic@ffst.hr

Inga Tomić-Koludrović, *Religija i modernost u djelu Željka Mardešića: od rascjepa u svetome do društvenih rascjepa*

Izlaganje polazi od pitanja kako Željko Mardešić razumije transformaciju religije u uvjetima modernosti. Njegov se opus pritom ne čita kao potvrda linearnog modela sekularizacije koji modernizaciju povezuje s postupnim nestajanjem religije, nego kao analiza različitih i međusobno proturječnih putanja religijske promjene. Na temelju odabranih tekstova prati se pomak od „krize svjetovnosti" (Jukić, 1986) i *Povratka svetoga* (Jukić, 1988) prema analizama fundamentalizma, integrizma, političkog dualizma i koncilskog kršćanstva (Mardešić, 2003).

Mardešićeva se razmatranja interpretativno povezuju s Beckovom (1986; 2010) teorijom refleksivne modernosti, Bergerovim (1999, 2014) razumijevanjem pluralizma i Bourdieuovim (1971, 1979) pojmovima religijskog polja, autonomije i simboličke moći. Ti autori ne služe za svrstavanje Mardešića u određenu teorijsku tradiciju, nego kao analitički oslonci za sociološko preciziranje problema koje njegov opus otvara.

U izlaganju se predlaže pojam „rascjepa u svetome" kao interpretativna oznaka sukoba dviju mogućih logika javnog djelovanja religije: dijaloško-univerzalističke i političko-identitetske. Pojam „rascjepa u svetome" upućuje na napetosti unutar religijskog polja, u kojem se na različite načine definiraju legitimno značenje religije i njezina društvena uloga. U završnom dijelu analizira se kako su unutarnje napetosti u religijskom polju povezane sa širim kulturno-vrijednosnim i političko-identitetskim rascjepima u suvremenom hrvatskom društvu. Središnja je teza da za razumijevanje religije u modernosti nije dovoljno pitati koliko je prisutna u javnosti, nego prema kojoj logici djeluje i kakve društvene odnose pritom legitimira, reproducira ili dovodi u pitanje.

Ključne riječi: Željko Mardešić, modernost, religijsko polje, politička religija, društveni rascjepi.

Dr. sc. Inga Tomić-Koludrović,
prof profesorica emerita, Sveučilište u Zadru,
znanstvenica emerita, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
inga.tomic11@gmail.com

Željko Pavić, *Sveto i spasenjsko znanje – Mardešićevo socijalno-filozofski pristup noumenalnom svijetu*

Pristup Svetom iz sfere društvenog bitka moguć je samo aposteriorno, tj. kroz ispitivanje onih načina na koji se Sveto u tragovima ozbiljuje u društvenoj interakciji i time bitno su-konstituira društveni bitak u cjelini. Stoga Sveto nikada nije pûka mišljevina (νόημα) u predmetnom smislu, nego se u mišljenju (νόησις) pojavljuje kao najprisutnije odsuće, tj. kao čista neraspoloživost, i upravo na taj način određuje i sâmo mišljenje u smislu njegova samotranscendiranja u svakom njegovom predmetno-kategorijalnom iskazu. Premda je svoja istraživanja smještao u područje sociologije religije, djelo Željka Mardešića/Jakova Jukića upravo svojim tematiziranjem Svetog iz horizonta životnog svijeta kao „sedimenta smisla" daleko prekoračuje svaki pozitivno-sociološki okvir i uvodi nas u onaj horizont, u kojemu se Sveto može iskusiti jedino kao smislena uputa za ozbiljenje vlastite egzistencije.

Ključne riječi: Sveto, spasenjsko znanje, νόησις-νόημα, životni svijet i transcendencija, „sedimenti smisla" društvenog bitka, dijalektika prisuća/odsuća.

Dr. sc. Željko Pavić,
znanstveni savjetnik,
Ivane Brlić-Mažuranić,
HR-10000 Zagreb,
zeljko.pavic@lzmk.hr

Andrija Crnković, *Crkva u tranziciji i ekonomija smisla: Duhovni zavičaj Željka Mardešića*

Tko bolje uočava nove stvarnosti, ekonomija ili religija? Ekonomija se ostvaruje u polju materijalno-proizvodnog i svjetovnog, u vrtlogu inovativnog samonadmašivanja, koegzistirajući s kardinalnim prisilama političkog, sveudilj remeteći mir. Religija je, pak, okrenuta prema autonomiji duhovnoga, uprisutnjujući Božju volju u djelima dobrote, u kontemplaciji Božjega milosrđa, po ugaženim stopama spasenja.

Živimo u vremenu koje je prožeto materijalističkim egzaltacijama i tehnokratskim obmanama. Moglo bi se reći da nam je otežan pristup Bogu. Međutim, mi smo bića koja žeđaju za smislom. Bez uporišnog i obogaćujućeg

smisla, čovjekov je život neka vrsta prigušenog titranja ili otužne obarmlosti. Glasoviti filozof Ludwig Wittgenstein je u svojemu Dnevniku zapisao: „Vjerovati u Boga znači moći vidjeti, da se sa činjenicama svijeta nije završilo. Vjerovati u Boga znači vidjeti da život ima smisla."
Međutim, i danas, jednako kao i jučer, plutokracija i njezini sotonski karteli (medijski, farmaceutski, vojno-industrijski i obavještajno-policijski) truju i razaraju oskudne izvore smisla i nade, nudeći diskontne asortimane neslobode, političku korupciju i autoritarnu kontrolu narativa. Ljudske zajednice su podvrgnute tretmanu radikalne algoritamske polarizacije uslijed bezobzirnog monopoliziranja globalnih informacijskih, poslovnih i političkih umrežavanja (IoT, Big Dana, AI).
Željko Mardešić je bio proročki zaljubljen u nježnu izvornost i zrelu izvrsnost Isusa Krista, Sina Čovječjeg. Evanđeoska filozofija slobode unijela je u ljudsku egzistenciju navigaciju spasenja za sva vremena. Da se poslužimo pjesničkim genijem Tonča Petrasova Marovića, Drugi vatikanski sabor je snažno afirmirao *Blaženo gledanje odozdo: ponizno i zemno/ kako rastu bilja božja/ neumišljeno*. Dakle, dužni smo svjedočiti svoju vjeru, hrabro i nepokolebljivo, i ustrajati u plemenitom i obostrano obvezujućem dijalogu sa suvremenim svijetom, prisnažujući (teleološki, historiografski i hermeneutički) onu epohalnu koncilsku novost koja je bitno odredila Mardešićevo vjerničko djelovanje i znanstveno istraživanje.

Ključne riječi: Željko Mardešić, Drugi vatikanski sabor, dijalog, dostojanstvo ljudske osobe, spasenje, ekonomija smisla

Dr. sc. Andrija Crnković,
Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu,
andrija@pravst.hr

Slavica Jakelić, *Od rascjepa do susreta: Humanizam, partikularne privrženosti i imperativ "aggiornamenta"*

Za Željka Mardešića, Drugi vatikanski sabor je bio ključna referentna točka i teološki, i sociološki. Teološki gledano, duh Drugoga vatikanskog sabora, na koji se Mardešić referira kroz svoje radove, pruža ključ za neprestanu samorefleksiju Crkve i njezin puni angažman u modernom svijetu. Sociološki, način na koji se Drugi vatikanski sabor bez straha suočio s modernitetom bio je poticaj za Mardešićevo nastojanje da prepozna reciprocitet u odnosu između

modernih društava i religija – za razumijevanje kako se religije i modernost medjusobno mijenjaju ne samo kroz kritiku ili odbacivanje, već kroz susret i obogaćivanje. U ovom radu nastavljam graditi na Mardešićeve prijedloge kroz prizmu "aggiornamenta," i to na dva načina: Prvo, u radu ću istaknuti dva etička obzora u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora – univerzalni humanizam i naglasak na dijalog—kao okvir Mardešićeve sociologije i teologije, te njihovog susreta. Kršćanski humanizam je u temeljima Mardešićeve teološke orijentacije, a njegova sociologija je u osnovi humanistička sociologija suprotstavljena svakom redukcionizmu. Ideali humanizma i dijaloga tako povezuju kritičke i konstruktivne, sociološke i teološke, deskriptivne i normativne aspekte Mardešićevog promišljanja. Drugo, predložiti ću kako suvremena razmatranja odnosa izmedju univerzalnog i partikularnog—konkretno, razmatranja odnosa pripadanja univerzalnoj ljudskoj obitelji i pripadanja partikularnoj zajednici—traže "aggiornamento," kako teološki, tako sociološki. S jedne strane, ostaje trajnom Mardešićeva jasna kritika religija kada se one instrumentaliziraju u ideološke svrhe, Ova kritika uključuje i kolektivističke ideologije nacionalističkog tipa, jer dovode do religijskog osiromašenja. S druge strane, moje postavke o odnosu univerzalnih humanizama i partikularnih identiteta u suprotnosti su sa uvriježenim filozofskim, etičkim, i teorijskim postavkama zapadne provenijencije, te dijelom različite od nekih Mardešićevih ideja. Prateći, medjutim, njegov koncilski oblikovan humanizam, poziv na dijalog, te imperativ "aggiornamenta," predložit ću da bismo u razumijevanju odnosa izmedju univerzalnih humanističkih obzora i odgovornosti koje proizlaze iz partikularnih privrženosti, taj odnos trebali razmatrati, analitički i normativno, ne kao rascjep ili kroz afirmaciju binarnih kategorija, već kao susret i kroz ideju uzajamnosti.

Ključne riječi: Univerzalni humanizam, kršćanski humanizam, partikularne privrženosti, aggiornamento, dijalog

Dr. sc. Slavica Jakelić,
McDonald Centre for Theology, Ethics, and Public Life,
University of Oxford,
sjakelic@nd.edu

Ivan Šarčević, *Nove ideologije prastarog maniheizma - U razgovoru sa Željkom Mardešićem, evanđeoskim mirotvorcem*

Religiolog Željko Mardešić pisao je o zlima društvene patologije koju uzrokuju razne ideologije. U hrvatskom društvu stare su ali vrlo žive ideologije nacizma i komunizma. Njih pokreću mržnje prema ideološki drugima. Ideologije stvaraju podjele u društvu. Podjela, kao dio društva, nisu oslobođeni ni Crkva ni vjernici. Iz tog starog ideološkog korijena, iz zlih politika ili politikantstva kao modela javnoga djelovanja, smatra Mardešić, niču *nove* ideologije našega vremena: nacionalizam, protukomunizam i protueuropeizam. Nisu one toliko nove po uzajamnom miješanju i prožimanju njihovih sadržaju, nego po načinu svoje bojovne zavodljivosti i velike štetnosti, po stvaranju novih rascjepa u društvu, ali i među vjernicima u Crkvi – povrh svega po maskiranju svetim i nijekanju vrhunca evanđeoske zapovijedi ljubavi: ljubavi prema neprijatelju. Nakana je ovoga priloga da ukaže kako u podnožju *novih* ideologija stoji prastara ideologija neprijateljstva, odnosno manihejska mržnja prema drugome, o čemu je Mardešić također pisao. Ovaj *knezmiškinski* kršćanin zahtijevao da se najprije vjernici, kršćani, ostave politikantstva i dualističkog svjetonazora, ne uzrokuju podjele u društvu, iziđu iz «okvira za mržnju» što je prirodni ambijent i rasadište zlih ideologija te da budu evanđeoski mirotvorci.

Ključne riječi: ideologija, nacionalizam, protueuropeizam, protukomunizam, maniheizam, neprijatelj, mirotvorstvo

Dr. sc. fra Ivan Šarčević,
Franjevački samostan sv. Ante,
Beograd,
ivansarst@gmail.com

Marko Vučetić, *Pretkoncilsko i koncilsko kršćanstvo u svjetlu hermeneutike skidanja maski*

U izlaganju će se, hermeneutičkom metodom, prikazati doprinos Željka Mardešića distingviranju militantnog, političkog kršćanstva, koje komunicira politikama nasilja, od dijaloškog, mirotvornog kršćanstva koje komunicira prisutnošću, blagošću i povjerenjem u Boga. Prvo kršćanstvo je kršćanstvo

maske, a drugo je kršćanstvo lica. Iako ove dvije, međusobno nespojive tendencije prate kršćanstvo od Milanskog edikta, nakon Drugog vatikanskog koncila uvriježilo se razlikovanje između pretkoncilske i koncilske Crkve. Prva je otvorena ideologizaciji, ona Isusa Krista ne vidi kao spasitelja svijeta, nego kao instrument pokoravanja ideoloških neprijatelja, dok druga slijedi put ljubavi Isusa Krista.
Željko Maredešić je vjernike ideološkog, pretkoncilskog kršćanstva prikazao slikom „zastrašene djece u tamnoj sobi". U izlaganju će se analizirati sektaške dimenzije „tamne sobe", prije svega stalni reduktivistički pristup dijalogu – sekta u početnoj fazi ne dijalogizira s onima koji ne pripadaju sekti, postupno dolazi u stanje odsustva dijaloga unutar sekte, da bi, u završnoj fazi, komunikaciju s Bogom zamijenili komunikacijom s politikom odnosno državom. Za razliku od pertkoncilskog kršćanstva, koje na političku moć navlači masku religioznosti, koncilsko kršćanstvo je dijaloško, ono dijalogom skida sve maske kako bi sugovornici, bez straha i osude, mogli ugledati lica. Budući da hermeneutika „tamne sobe" ne razumije dijalog i slobodu, pretkoncilsko, militantno, političko kršćanstvo neprijateljstvo usmjerava prema koncilskoj i Crkvi. Pravi neprijatelj pretkoncilske Crkve je koncilska Crkva.
Cilj izlaganja je da se prikaže Maredešićev doprinos ontologiji slobode koncilske Crkve te da se s pretkoncilske Crkve skine maska kršćanstva.

Ključne riječi: ekleziologija, postkoncilska ekleziologija, Drugi vatikanski koncil, Željko Mardešić, koncilsko kršćanstvo, recepcija, sociologija religije, empirijska ekleziologija, Jan Kerkhofs, EVS

Izv. prof. dr. sc. Marko Vučetić,
Odjel za filozofiju Sveučilišta u Zadru,
mvucetic@unizd.hr

Zoran Matevskio, *Religious aspects of the Conflicts in Europa*

Europe, especially in the early Middle Ages, was shaped by the ancient authentic values of Judaism, Christianity, and Islam. It is interesting that despite the fact that all these religions are essentially close to each other, originating from a common ancient foundation in Judaism and all preaching peace as an ideal, Europe have always been among the most conflicted regions in the world. First of all, it results from the essence of religion, especially the great

monotheistic religions derived from the so-called Abrahamic tradition, which are very intolerant. They have fixed and unchanging world views, a strict code of ethics, and draw a clear line between those who are and those who are not true believers. Their dogmas and rules are said to be given by God and are eternal truth. They cannot be subject to negotiations, compromises and concessions. When such a group of believers meets another similar group, they will inevitably declare themselves heretics and apostates. They are unable to acknowledge together their part in knowing the truth. Why? Because if they did, they would cast doubt on their dogmas. Such contacts must end in alienation and conflict. These religions are also very collectivist. They claim that their believers form a separate and morally superior community. Relations with them easily become a sign of political or national loyalty. The greatest danger lies in connecting nation and religion. Moreover, if Abrahamic religions become factors in politics, they, because of their uncompromising views, essentially lead to constant conflict with religious others. Global society, among other things, is characterized by the conflict between particularism and universalism. The particularism emphasizes the importance of the characteristics of particular social groups. Those differences may be ethnic, cultural, religious, and regional. Unlike particularism, universalism emphasizes the importance of similarities among people and systems of values in individual societies.

Keywords: Abrahamic religions; religious conflicts; religious particularism; religious universalism

Zoran Matevski,
Ss Cyril and Methodius University in Skopje,
North Macedonia,
zmatevski@fzf.ukim.edu.mk

Siniša Zrinščak, *Ideologije, pomirenje i kršćanstvo – neprevladiv odnos*

Rad polazi od pet međusobno isprepletenih, ali i proturječnih ishodišnih točaka, a koje su inspirirane razmatranjima Željka Mardešića o političkom katolicizmu i koncilskom kršćanstvu. Prva je da živimo u svijetu, kako u Hrvatskoj tako i globalno, u kojem prevladavaju isključive identitetske ideologije. One u najvećoj mjeri naglašavaju ono što je različito, ono što razdvaja, jer se identitet razvija ne iz bitnih karakteristika osobnoga i društvenoga, već u povlačenju

granica spram drugoga. Druga je da je identitetska funkcija ideologija ojačana današnjim fragmentiranim društvom u kojem prevladava izolirana komunikacija. Društvene mreže, a osobito umjetna inteligencija zatvaraju ljude u komunikacijske balone, koje gotovo da i priječe upoznavanje drugih ljudi i drugih stajališta. Treća je da je religija, uz naciju, društvena pojava koja je najvažniji izvor identiteta te je njena moć sakralizacije identiteta ono što je čini vitalnom te nepremostivo povezanom s drugim svjetovnim izvorima identiteta. Četvrta je da ne samo da su ideologije tu i jake, nego da će zauvijek ostati s ljudima, jer imaju naravno važne društvene funkcije. Ideologije nisu samo ili isključivo negativne, nego su one jedan od temeljenih načina funkcioniranja pojedinaca i društvenih skupina. Peta je da identitetska moć religije ima i drugu stranu, ona koja vodi pomirenju, suosjećanju, pomoći, prihvaćanju. Ona je međutim uglavnom skrivena, malo poznata, izgubljena u identitetskim ratovima. U tom se vidu rad zalaže za ponovno preispitivanje odnosa religija i ideologija, odnosno za preispitivanje nepremostivog jaza između političkog katolicizma i koncilskog kršćanstva.

Ključne riječi: ideologije, religije, politički katolicizam, koncilsko kršćanstvo, Željko Mardešić

Prof. dr. sc. Siniša Zrinščak,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
sinisa.zrinscak@pravo.unizg.hr

Tonči Matulić, *Prilog teološkom tumačenju oprečnih nostalgija u kršćanstvu i njegove uloge u nastanku i razvoju suvremenoga svijeta*

Mardešićevo djelo stimulativno djeluje na teologiju, a posebno u dijelu kritičke analize povijesti kršćanstva utjelovljenog u Crkvi i to ponajprije u svjetlu događaja Drugoga vatikanskog koncila. Stimulativno djeluju na teologiju također njegove kritičke analize povijesti razvoja modernoga društva u svjetlu reakcija i odgovora Crkve na konkretne probleme i izazove tog razvoja. Interpretaciju povijesti kršćanstva Mardešić daje pomoću kritičke analize dviju oprečnih nostalgija. Prva se razvija i hrani obnovom sjećanja na povijesnu objavu bogočovještva Isusa Krista i njegova evanđeoskog učenja, a druga obnovom konstantinovske paradigme kao nositeljice svjetovne moći Crkve. U Mardešića se ne nalazi mogućnost pomirenja između ovih dviju nostalgija

i zato ih smatra oprečnima. U temeljima njegove interpretacije nalazimo razumijevanje duha i slova Drugoga vatikanskog koncila. Upravo to potiče teologiju na istraživanje odgovora na složeno i ništa manje sudbonosno pitanje o ispravnoj interpretaciji povijesnoga razvoja Crkve kao institucionalizirane vjere. Složenost i bremenitost spomenute interpretacije pokazuju svoje pravo lice u svjetlu Mardešićeve kritičke analize suvremenoga svijeta koji se u prvoj fazi manifestirao kao veliko društveno ravnovjesne utemeljeno na rezultatima sekularizacije, u drugoj fazi kao radikalna sumnja i raspad ostvarenog ravnovjesja i u trećoj fazi kao ponovni pokušaj nasilne obnove velikog ravnovjesja. Tako na povijesnom putu razvitka suvremenog svijeta nalazimo najprije polog učinaka sekularizacije, zatim polog – poglavito teoloških i/ili metafizičkih – pokušaja interpretacije glavnih učinaka sekularizacije i na kraju još nedorečeni polog desekularizacije u oblicima religijskog fundamentalizma i fanatizma. Teologija je opet izazvana da kao u prvom kontekstu kritički promisli i rastumači mjesto i ulogu Crkve u sekularizacijskim i desekularizacijskim procesima u suvremenom svijetu, a po Mardešiću je pritom jedini izvor kriterija Evanđelje i njegova povijesna aktualizacija na Drugome vatikanskom koncilu.

Ključne riječi: Crkva, sekularizacija, dvije nostalgije, konstantinovska paradigma, Isus Krist, Drugi vatikanski koncil

Prof. dr. sc. Tonči Matulić,
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
tonci.matulic@kbf.unizg.hr

Rebeka Jadranka Anić, *Mardešićeva teza o samosekularizaciji Crkve iz perspektive teološke rodne antropologije*

Premda se Željko Mardešić nije izravno bavio pitanjima teološke rodne antropologije, njegova teza da je Crkva prvu sekularizaciju same sebe provela prihvaćanjem rimskoga prava i aristotelovske filozofije kao kategorijalnoga okvira za opravdanje kršćanskoga vjerovanja (Željko Mardešić, *Rascjep u svetome*, Zagreb, 2007., 244–245) može poslužiti kao interpretativni ključ za propitivanje odnosa između kršćanske antropologije, naslijeđenih filozofskih kategorija i crkvene institucionalne prakse. Polazeći od analize teološkoga diskursa o rodu i isključenju žena iz crkvenih službi, u radu se razmatra relevantnost Mardešićevih uvida za suvremeno promišljanje

kršćanske antropologije iz rodne perspektive. Osnovna je teza rada da teološka istraživanja provedena iz rodne perspektive ne vode nužno razgradnji kršćanske antropologije, nego mogu pridonijeti njezinu kritičkom pročišćenju, odnosno razlučivanju i prevladavanju onih sekularnih, napose aristotelovskih filozofskih pretpostavki koje su se u određenim teološkim argumentacijama poistovjetile s kršćanskom objavom.

Ključne riječi: sekularizacija, Aristotel, crkveno pravo, rimsko pravo, žene

Dr. sc. Jadranka s. Rebeka Anić,
znanstvena savjetnica u mirovini,
rebeka.anić@yahoo.de

Bruna Velčić, *"Hoću, dakle, da muškarci mole na svakome mjestu..." (1 Tim 2,8) - Molitva muškaraca na trgovima iz biblijsko-teološke perspektive*

U Hrvatskoj se od 2022. godine redovito održavaju javna molitvena okupljanja muškaraca koji se, osobito prve subote u mjesecu, okupljaju na gradskim trgovima i mole krunicu klečeći. Sudionici svoja okupljanja predstavljaju kao izraz katoličke pobožnosti, javnog svjedočenja vjere i molitve za obnovu društva, obitelji i muškaraca. Međutim, takva molitva izaziva različite interpretacije, od razumijevanja molitve kao legitimnog izraza religijske slobode do njezina doživljavanja kao društvene i vrijednosne poruke.

Ovaj rad istražuje fenomen iz biblijsko-teološke perspektive, polazeći od pitanja može li se ovaj način molitve utemeljiti pozivanjem na 1 Poslanicu Timoteju 2,8 i uskladiti s novozavjetnim shvaćanjem molitve. Kao teorijsko-inspirativno polazište rada koristi se misao Željka Mardešića, jednoga od najznačajnijih hrvatskih sociologa religije i promicatelja koncilske obnove, čiji pristup religiji potiče na razlikovanje autentične religioznosti od njezinih mogućih ideologiziranih, političkih ili društveno-konfliktnih oblika.

Ključne riječi: Željko Mardešić, Prva poslanica Timoteju, novi religijski prostori, zajedništvo, molitva, trg.

Doc. dr. sc. Bruna Velčić
Sveučilišni Centar Matija Vlačić Ilirik,
Sveučilište u Zagrebu,
bruna.velcic@tfmvi.hr

Mate Uzinić, *Mardešićev ideal mirotvorne i evanđeoske Crkve*

Nakon terorističkih napada u New Yorku 2001., Mardešić piše o položaju religije u svijetu i prepoznaje opasnosti raznih iskorištavanja vjere za nasilne svrhe. Iz današnje perspektive, njegove su se riječi pokazale proročkima ne samo za iskorištavanje religije u ratničkim politikama, čemu smo višekratno bili svjedoci, već i za potrebu nutarnje obnove Crkve koju prepoznajemo u pontifikatu pape Franje i Lava. Mardešić je trajno upozoravao na opasnost društvene moći Crkve, a politiku je prokazivao kako lukavo i sustavno potpiruje proces fanatiziranja religije jer joj to donosi korist. Obvezu dijaloga i ekumenizma, Mardešić je smatrao važnim čimbenikom pomirenja. U kontekstu Hrvatske, Mardešić je pozivao da se kao građani zalažemo za demokratski sustav, a kao kršćani da slijedimo nauk Drugog vatikanskog koncila. Mardešićev apel kršćanima da „u svijetu religijskog fanatizma, političkog ekstremizma, vojničkog nasilja, ideološkog sukobljavanja, moralističkog licemjerja i gospodarskog iskorištavanja (…) svojim življenjem šire snošljivost, mirotvorstvo, pravdu i ljubav“ ostaje putokaz i nama danas.

Ključne riječi: rat, mir, mirotvorstvo, opraštanje, međureligijski dijalog, papa Franjo, papa Lav XIV.

Mr. sc. Mate Uzinić,
riječki nadbiskup,
mate.uzinic@gmail.com

Tomislav Kovač, *Odgovornost religija za mir i pomirenje. Doprinos Željka Mardešića promišljanju međureligijskoga dijaloga*

Kao vrstan sociolog religije, Željko Mardešić nije samo razmišljao o društveno-političkoj funkciji religije ili mutacijama religijskog fenomena u (post)modernom svijetu, nego je također, kao uvjereni kršćanin i iskreni humanist, nastojao pridonijeti pročišćavanju religije od ideologijskih natruha i osvješćivanju onoga što načelno sačinjava bît svake religije: samilost, oprost i pomirenje, ljubav prema svakom čovjeku, tako i prema neprijatelju, zauzetost za siromašne i nemoćne, odgovornost za mir i pravednost, unutrašnje obraćenje. Koliko se nije ustručavao prozivati manipulaciju religije u političke, gospodarske

ili ratne svrhe, toliko je naglašavao nezamjenjivu ulogu religije u čovjekovoj humanizaciji, na osobnom i društvenom planu. U svojim tekstovima rado se doticao drugih religija, ukazujući na njihove povijesne i sadašnje stranputice te upozoravajući na njihove neiskorištene potencijale u stvaranju ozračja mira, povjerenja i istinskoga suživota. Prema Mardešiću, religije su dosljedne samo onda kada ostanu vjerne svojim izvornim duhovnim i moralnim načelima, po kojima šire velikodušnost i dobrotu, a odupiru se napasti djelovanja po logici svjetovne moći, koja je isključivo racionalna i pragmatična. U tom pogledu, misao Željka Mardešića iznimno je relevantna i poticajna na ekumenskom i međureligijskom području: duboko usidrena u evanđelju i naučavanju Drugog vatikanskog koncila, ona poziva ne samo kršćane, nego i sljedbenike drugih religijskih tradicija, da djeluju u skladu sa svojom vjerničkom savješću i daju svoj obol stvaranju boljega svijeta, konkretnim djelima, a ne samo riječima. Takva poruka nikada nije bila aktualnija, kada se posvuda u svijetu razbuktavaju plameni mržnje i lažne maske svetoga.

Na osnovi Mardešićevih tekstova o ideologizaciji i zloporabi religije, odnosu religije i rata kao i o mirotvornoj snazi religije, nakana ovoga rada je dvostruka: s jedne strane, želi se naglasiti opća odgovornost religija za mir i pomirenje, a s druge strane, ukazati na svojstveni doprinos Željka Mardešića promišljanju bîti i zadaćā međureligijskog dijaloga, naročito u našem regionalnom i još uvijek postkonfliktnome kontekstu.

Ključne riječi: Željko Mardešić, ideologizacija religije, međureligijski dijalog, mir, pomirenje.

Izv. prof. dr. sc. Tomislav Kovač,
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
tomislav.kovac@kbf.unizg.hr

Ivan Tučić, *Kršćanska zauzetost za dijalog i mir u misli Željka Mardešića*

Željko Madrešić promišljao je kršćanstvo kao živu i odgovornu prisutnost u suvremenom svijetu, a ne kao zatvoreni sustav koji se brani od modernosti. U središtu njegova rada nalazila se ideja dijaloga: dijaloga Crkve sa suvremenim društvom, vjernika s nevjernicima, ali i religija međusobno. Smatrao je da kršćanin ne može autentično svjedočiti evanđelje bez otvorenosti prema

drugome, osobito u društvima obilježenima podjelama, ideološkim sukobima i ratnim traumama.

Posebno je naglašavao važnost međureligijskog dijaloga na prostoru jugoistočne Europe, gdje religija često nije bila samo duhovna stvarnost nego i oznaka nacionalnog identiteta. Mardešić je upozoravao da vjera, kada se poistovjeti s političkom ili nacionalnom isključivošću, može izgubiti svoju evanđeosku dimenziju. Zato je zagovarao "kulturu susreta", u kojoj religije ne djeluju kao suparnici, nego kao saveznici u obrani ljudskog dostojanstva, mira i zajedničkog dobra.

Njegovo promišljanje mirotvorstva nije bilo naivni idealizam, nego duboko kršćansko uvjerenje da mir započinje priznanjem drugoga i spremnošću na slušanje. U tom smislu Mardešić ostaje važan glas i danas: podsjeća da je zadaća kršćana graditi mostove prema suvremenom svijetu, a ne zidove straha i zatvorenosti. Njegova misao i danas potiče na odgovorno, dijaloško i mirotvorno kršćansko djelovanje u pluralnom društvu.

Ključne riječi: Željko Mardešić, mir, međureligijski dijalog, kultura susreta

Fra Ivan Tučić,
Župa sv. Ante Padovanskog, Bihać,
ikeno.t@hotmail.com

Ante Bekavac, *Aktualnost mirotvorstva u prizmi Željka Mardešića*

Naše vrijeme i kultura može se nazvati kulturom i vremenom nasilja. Posvuda oko sebe vidimo porast nasilja i netrpeljivosti. Katkada se čini da su naši odnosi satkani upravo od takve kulture. Na koji način je danas moguće mirotvorstvo? Naime, jedna od temeljnih vrednota Govora na gori jest mirotvorstvo (usp. Mt 5,9) što nas podsjeća na temeljnu moralnu dužnost koja slijedi iz nasljedovanja Isusa Krista. Te bezuvjetne obveze bio je duboko svjestan Željko Mardešić koji je i sam iskusio osobito za vrijeme rata koliko je nužno graditi mir i pomirenje među ljudima, religijama, zajednica i ljudskim odnosima. Za njega je bilo neprihvatljivo da se u ime bilo koje ideje ili ideologije čini zlo. Stoga su nastojanja oko mira i pomirenja činila njegovo rad i djelovanje izazovnima u vremenu nasilja i rata. No danas se pokazuje da je Mardešić nošen upravo evanđeoskom sviješću isticao potrebu mirotvorstva kao duhovnog napora izgradnje osobnog moralnog i duhovnog identiteta što znači da u središtu

mirotvorstva stoji spoznaja prepoznavanja drugoga, bližnjega u njegovom dostojanstvu. Mirotvorstvo tako postaje životna okrenutost izgradnji odnosa na svim raznima i ono počinje od pojedinca prema zajednici. Tako mirotvorstvo i dobrota idu zajedno. Mardešićevo zalaganje za mirotvorstvo ne ostaje u intimističkoj sferi vlastite duhovnosti već se ono proteže na čitavu stvarnost u mnogostrukim ljudskim odnosima kojima je čovjek nošen i zahvaćen pa sve do onih globalnih odnosa. Otud proizlaze važna pitanja: na koji način je moguće kršćansko mirotvorstvo? Na koji način se možemo oduprijeti strukturama i silama koje zagovaraju konflikte koji prelaze u nasilje? Za Mardešića mirotvorstvo nema alternative. On je put prema očovječenju čovjeka, svijeta i odnosa i u konačnici potvrda autentičnosti kršćanstva. U tom smislu želimo pokazati da je Mardešić i danas aktualna osobito u pitanjima mirotvorstva kao temeljne vrednote kršćanske autentičnosti.

Ključne riječi: mir, pomirenje, politika, nasilje, kršćanstvo, evanđelje, osoba.

Doc. dr. sc. Ante Bekavac,
Katedra moralne teologije,
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
antebekavac@gmail.com;
ante.bekavac@kbf.unizg.hr

Nebojša Zelič i Zoran Grozdanov, *Građansko prijateljstvo u pluralnim društvima*

Što bi bio odnos građanskog prijateljstva u pluralnim liberalnim demokracijama i koja je uloga religije u tom odnosu? Taj koncept razumijemo kao dobar odnos među građanima koji uključuje barem neke elemente onoga što definira odnos među prijateljima u osobnim odnosima – brigu za dobrobit drugoga, odnos reciprociteta ili jednakosti i povjerenja. Ako taj odnos postavimo u domenu građana to znači da se on prvenstveno realizira u političkoj domeni – u domeni u kojoj se susrećemo kao građani, unutar koje vršimo političku moć jedni nad drugima i održavamo zajednički politički poredak. U tom se slučaju elementi prijateljstva – briga, reciprocitet, povjerenje – manifestiraju upravo kroz djelovanje zajedničkih institucija i načina na koji donosimo zakone. Shvativši ozbiljno činjenicu pluralizma religijskih i sekularnih zajednica filozof John Rawls je ponudio vrlo utjecajan prijedlog – politička domena opravdanja zakona i institucija mora biti lišena

razloga koji direktno proizlaze iz raznih doktrina u društvu već mora biti oblikovana zajedničkim političkim vrijednostima. Ovo razdvajanje političkog i društvenog implicira da se dobar odnos između građana upravo realizira u političkoj domeni. Društvena domena, izvan političkog donošenja odluka, nema takva ograničenja. U toj domeni građani žive svoje živote u potpunosti u skladu sa svojim partikularnim uvjerenjima o dobrome životu. Iako je ovaj prijedlog teorijski vrlo utjecajan, smatramo da zanemaruje utjecaj na koji društvena domena, civilno društvo, utječe na političku domenu, a time i na odnos među građanima koji se u aktualnim demokracijama lako pretvara u odnos društvene i političke polarizacije. Da bismo mogli opisati odnos građanskog prijateljstva, potrebno je ući i u društvenu domenu. Religijski argumenti često se predstavljaju kao divizivni ako ulaze u privatnu domenu pojedinaca (pitanja seksualnosti) ili ako definiraju identitete („Hrvat katolik“; liberalne vrijednosti su kršćanske kao opreka islamu). No, religijski jezik i utjecaj religije na društvene norme je puno širi od ovih tema i može poslužiti upravo za osnaživanje normi koje jačaju odnos građanskog prijateljstva u političkoj domeni. Za tu funkciju posebnu važnost ima unutarreligijski pluralizam, glasovi onih unutar religijskih zajednica koji religijskim jezikom promiču društvene teme i vrijednosti koje mogu prihvatiti i oni koji se nalaze izvan tih zajednica. U našem radu pokušavamo upravo zahvatiti kako osnažiti odnos građanskog prijateljstva koji poštuje pluralizam, ali ipak ide dalje od jednostavne podjele na političku i društvenu domenu upravo ukazujući na važnost unutarreligijskog pluralizma. Iako Željko Mardešić, koliko je nama poznato, ne koristi pojam građanskog prijateljstva, u djelima *Lice i maske svetoga* i *Rascjep u svetome* upućuje na razumijevanje gore opisanih odnosa u društvenoj sferi i osnaživanje unutarreligijskog pluralizma, s posebnim naglaskom na ulogu kršćana, na što ćemo se posebno osvrnuti.

Ključne riječi: građansko prijateljstvo, politički liberalizam, religijski pluralizam, unutarreligijski pluralizam, Željko Mardešić.

Izv. prof. dr. sc. Nebojša Zelič,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci,
nzelic@ffri.uniri.hr

Izv. prof. dr. sc. Zoran Grozdanov,
Sveučilišni centar za protestantsku teologiju Matija Vlačić Ilirik, Sveučilište u Zagrebu,
zgrozdanov@unizg.hr

Marko Medved, *Koncilski kršćanin pred nostalgijama u Crkvi*

Mardešićeve prosudbe o tome da je u zemljama bivšeg komunističkog poretka došlo do neočekivanih vraćanja Crkve na predkoncilske stavove i do naleta tradicionalističkih bojovnih kršćana, i s distancom od nekoliko desetljeća pokazuju se točnima. Njegovi zaključci, u kojima poimanje i odnos prema modernitetu zauzimaju središnje mjesto, danas imaju još jaču snagu precizne analize negoli ranije, ne samo iz pozicije sociologije religije već i crkvene povijesti. Naime, za razliku od brojnih drugih uključujući i teologe, Mardešić je bio sposoban identificirati važnost odnosa kršćana i Crkve prema pojmu slobode koji je u stoljećima nakon prosvjetiteljstva postao centralnim, a koji i danas stoji iza raznih unutarkatoličkih sporova i teoloških razlika. Mardešićeva kritika rastućih nostalgija za predmodernim vremenima značila je i raskrinkavanja povijesno nepouzdanih idealizacija „kršćanskoga društva". S druge strane, ukazivao je na trajno prisutnu nostalgiju prema evanđeoskoj Crkvi dalekoj od centara društvene moći, koja u Mardešićevom i u našem vremenu znači promicanje koncilskog kršćanstva.

Ključne riječi: crkvena povijest, restauracija, tradicionalizam, Konstantinovo razdoblje, kršćansko društvo, sekularnost, Drugi vatikanski koncil.

Prof. dr. sc. Marko Medved,
Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci,
marko.medved.rijeka@gmail.com;
marko.medved@medri.uniri.hr

Matea Dadić i Gordan Črpić, *Premošćivanje rascjepa: koncilska obnova Željka Mardešića kao alternativa integrizmu i fundamentalizmu*

U radu se polazi od dva fenomena koje Željko Mardešić naznačuje u svojim radovima kao budućnost religije. Prema njemu, i integrizam i fundamentalizam u sukobu su s modernitetom, s tom razlikom da integrizam pred modernitetom bježi u romantiziranu prošlost, a fundamentalizam modernitet želi pobijediti u sadašnjosti. Jedan je pasivan, a drugi bojovan i kada je pasivan. Jedno od presudnih usmjerenja koje definira narav suvremenog religijskog karaktera jest

revitalizacija integrizma te zamah fundamentalističkih strujanja. Spomenuti procesi ponajprije upućuju na specifičan dualistički rascjep unutar crkvenog tkiva. Taj se rascjep i danas manifestira kroz istaknutost politički orijentiranog katolicizma nasuprot koncilskom kršćanstvu, kojega Mardešić inače drži zastupljenijim dijelom Crkve. Razrješenje te napetosti koja ima obilježja predmodernog i pretkoncilskog doba očituje se u zalaganju za koncilsku obnovu i dijalogu kao metodi djelovanja u doticaju s modernitetom. Ta vizija dijaloga u svrhu povezivanja kršćanstva s modernitetom uporište nalazi u Drugom vatikanskom saboru koji predstavlja otklon od integrizma i fundamentalizma te autentično stvara ambijent povezivanja, premošćivanja i podržavanja. Primarni cilj ovoga rada je istražiti i argumentirati potencijal koncepta koncilske obnove i dijaloga kao autentične teološko-sociološke alternative i rješenja za suvremeni rascjep između integrizma/fundamentalizma i moderniteta u hrvatskom društvu. Rad doprinosi raspravi o suvremenoj hrvatskoj religijskoj sceni kroz kritičku primjenu i kontekstualizaciju Mardešićeve ostavštine.

Ključne riječi: integrizam, fundamentalizam, koncilsko kršćanstvo, dijalog.

Dr. sc. Matea Dadić, asistentica,
Sveučilišni odjel za sociologiju,
Hrvatsko katoličko sveučilište,
matea.skomrlj@unicath.hr

Prof. dr. sc. Gordan Črpić,
Hrvatsko katoličko sveučilište,
Sveučilišni odjel za sociologiju,
gordan.crpic@unicath.hr

Branko Murić, *Aktualnost sociološko-religijskih uvida Željka Mardešića za ekleziologiju 60 godina nakon Koncila*

Željko Mardešić u svojim je znanstveno-istraživačkim pristupima, sociološko-religijskim i fenomenološkim obradama svetoga u religijama ali i u kontekstu procesa sekularizacije u suvremenosti ostavio je neizbrisiv trag čemu svjedoče brojni radovi koji se pozivaju na njegova istraživanja. Zbog širine tema i pristupa, posebnu pažnju želimo posvetiti njegovom prikazu koncilskog kršćanstva i pitati se koliko su njegovi uvidi o dijalogu, o Crkvi siromaha i zapostavljenih, Crkvi dobrote i milosrdne ljudskosti, nade i radosti,

mirotvorstva, pomirenja i praštanja aktualne i ovjerene u ekleziološkim naglascima 60 godina nakon Drugoga vatikanskog koncila. Pri tome ćemo se osloniti na posljednje Mardešićevo djelo *Rascjep u svetome* u kojem se odvija Mardešićev intelektualni i duhovni životni dijalog između kršćanstva, sekularizacije i (post-)moderniteta, iščitavanje povijesnih procesa i mijena kako bi se razumjeli sadašnji dinamizmi i zastranjenja i ukazalo na budućnost. Suvremena ekleziologija se ne može zamisliti niti razvijati, pronaći svoje uporište i značenje, bez interdisciplinarnog pristupa koji u sebi uključuje dijalog sa svijetom, suvremenim čovjekom i onim što čovjeka obilježava, ali i unutarnjim dijalogom, sa samom sobom, onako kako je primjerno u svojoj kompleksnosti i ozbiljnosti načinio Ž. Mardešić. U svojim tekstovima Mardešić problematizira i kritički prosuđuje tokove s kojima se Crkva suočavala i stranputice s obzirom na vlastite nostalgije, neodlučnosti i nesigurnosti koje je živjela s obzirom na (ne)prihvaćanje Koncila te tako pomaže i novim naraštajima tragatelja (osobito teolozima) prenijeti onaj živi koncilski duh kojim je i sam bio zahvaćen i vođen u svome znanstvenom i vjerničkom životu.

Ključne riječi: ekleziologija, postkoncilska ekleziologija, Drugi vatikanski koncil, Željko Mardešić, koncilsko kršćanstvo, recepcija, sociologija religije, empirijska ekleziologija, Jan Kerkhofs, EVS

Izv. prof. dr. sc. Branko Murić,
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
branko.muric@kbf.unizg.hr

Ivica Huljev, *Dualistički mentalitet i tihi otpad od Koncila - imaju li posljednju riječ?!*

Polazeći od Mardešićevih tekstova, njegove analize silnica koje su obilježile naš koncilski naraštaj i omogućile koncilska kretanja, kao i njihovo usporavanje, te polazeći od današnjih pastoralnih izazova u uvjetima rastuće sekularizacije, predavanje ima za cilj omogućiti Mardešićevim riječima da nam progovore svojom proročko-kritičkom snagom kao svjetlo u našem sadašnjem trenutku u kojem se događa kulturalna i vjerska „reconquista“ na brojnim područjima crkvenog života u Hrvatskoj. Njezin se upliv prepoznaje kroz jačanje dualističkog mentaliteta, ideološkog katolicizma, širenja pentekostalnog i neokonzervativnog tipa pastoralnih ponuda te različitim korištenjem vjere za ciljeve koji su nespojivi s kršćanstvom.

U prilog navedenomu autor pozornost posvećuje analizi nedavnog tihog otpora prema smjernicama pontifikata pape Franje kao najboljem pokazatelju zaborava Drugog vatikanskog koncila. Stoga se na tom nedavnom primjeru najbolje potvrđuje Mardešićev zaključak da je kod nas „vrlo uski sloj i izabrani krug teologa i laika s gorljivim uvjerenjem" prihvaćao koncilsku obnovu. Ulazeći dublje u navedeno, sasvim je očekivano da smo posljednjih godina svjedoci „legalizacije" zaborava Koncila ili tihog prijezira prema Koncilu, što najbolje ide u prilog Mardešićevoj tvrdnji da koncilsko korijenje nije duboko zašlo u tkivo crkvene zbilje u Hrvatskoj.

Stoga se na tragu Mardešićeve misli može reći da koncilsko kršćanstvo, koje je svoj „aggiornamento" nedvojbeno imalo u papi Franji, nije izgubilo svoju uvjerljivost te će se, pored otpora različitih fundamentalizama, upravo prema Mardešićevim prosudbama sve više pokazivati sigurnim kompasom u budućnosti. Dakako, možemo pretpostaviti da će se dualistički mentalitet i tihi otpad od Koncila, iako ne posvuda u jednakom dosegu i jednake snage, i nadalje širiti svojom zavodljivom moći i lukavstvom.

Ključne riječi: Željko Mardešić, Drugi vatikanski koncil, dijalog, dualizam, „reconquista", kultura sinodalnosti

Mag. theol. don Ivica Huljev,
župnik u Supetru,
huljev1977@gmail.com

Loredana Fabijanić, *Diskrepancija između religijskog i nacionalnog u hodočašćima mladih*

Rad analizira motive sudjelovanja studentske populacije u Hrvatskoj u suvremenim hodočašćima, polazeći od sociooloških promišljanja Željka Mardešića o hodočašćima i javnim manifestacijama religioznosti. Posebna pozornost posvećuje se prisutnosti nacionalnih simbola tijekom hodočasničkih okupljanja te odnosu religijske pripadnosti i nacionalnog identiteta među mladima.

Analiza se temelji na kvalitativnom pristupu i usmjerena je na motive sudjelovanja, obrasce kolektivnog ponašanja i načine na koje mladi interpretiraju vlastitu religijsku i nacionalnu pripadnost. Rezultati pokazuju napetost između deklarativne i iskustvene razine identiteta. Iako ispitanici na verbalnoj razini uglavnom razlikuju religijski od nacionalnog identiteta, u kolektivnim praksama

te se dimenzije često međusobno preklapaju. Sudjelovanje u hodočašćima pritom se ne doživljava samo kao osobno duhovno iskustvo, nego i kao izraz kulturne pripadnosti, zajedništva i kolektivnog identiteta.

Uporaba nacionalnih simbola tijekom hodočašća često nije rezultat izravne političke identifikacije niti vlastitog promišljenog izbora, nego proizlazi iz društvenih obrazaca pripadnosti, obiteljskih navika i međugeneracijskog prijenosa vrijednosti. U tom se kontekstu propituje i uloga crkvenih odgojno-obrazovnih institucija u oblikovanju religijskog identiteta mladih, koje ponekad reproduciraju povijesne modele religioznosti usko povezane s političko-nacionalnim narativima, bez pružanja adekvatnih alata za razvoj vjere sposobne za interkulturni dijalog i otvorenost prema rastućem pluralizmu hrvatskoga društva.

Rad, također, otvara pitanje odnosi li se suvremena kriza religioznosti prvenstveno na slabljenje religijskih vrijednosti ili na opstojnost tradicionalnih modela prijenosa vjere koji se teško prilagođavaju suvremenim društvenim promjenama. U dijalogu s Mardešićem, rad nudi kritičko reinterpretiranje odnosa između religijskog i nacionalnog identiteta te društvenog pluralizma.

Ključne riječi: hodočašća, mladi, javna religioznost, religijski identitet, nacionalni identitet, pluralizam

Dr. sc. Loredana Fabijanić,
loredana.fabijanic@gmail.com

Nikolina Hazdovac Bajić, *Religijski život filipinskih migranata u Hrvatskoj - ogledalo društvenih rascjepa*

Intenziviranje radnih migracija iz kulturno i geografski udaljenih zemalja, osobito s Filipina, u Republiku Hrvatsku aktualizira pitanja o ulozi religije u procesima društvene integracije, ali i o karakteru suvremene hrvatske religioznosti. Prisutnost filipinskih stranih radnika koji dijele formalnu vjersku pripadnost s većinskim stanovništvom otvara prostor za istraživanje odnosa između religijskog univerzalizma i društvenih granica prihvaćanja „drugoga". Konceptualni okvir rada oslanja se na Mardešićevu distinkciju između otvorenog i zatvorenog kršćanstva. Filipinski radnici čine analitički zanimljiv slučaj upravo zato što zajednička formalna vjerska pripadnost ne ukida pitanje granica prihvaćanja. Pritom se religijski život radnih migranata analizira kao ambivalentan prostor, s jedne strane kao sredstvo očuvanja kulturnog identiteta,

a s druge kao mogući kanal za lakšu društvenu integraciju. Istraživanje se temelji na polustrukturiranim intervjuima s filipinskim radnicima i predstavnicima Katoličke crkve te analizi medijskih napisa i popratnih komentara na portalima konzervativne i desne provenijencije na kojima se najekplicitnije konstruiraju granice prihvaćanja migrantskih skupina.

Cilj rada je istražiti u kojoj mjeri zajednička katolička pripadnost oblikuje iskustvo prihvaćenosti filipinskih radnika u Hrvatskoj te kako se u religijskom i javnom diskursu određuju granice prema stranim radnicima. Religijski život filipinskih radnika pritom se promatra kao prostor u kojemu se mogu zrcaliti napetosti koje Mardešić opisuje kao rascjep između proklamiranog i življenog kršćanstva.

Ključne riječi: Željko Mardešić, filipinski strani radnici, religija, društvena integracija, Katolička crkva, kolektivni identiteti

Doc. dr. sc. Nikolina Hazdovac Bajić,
Sveučilište u Dubrovniku,
nhazdovacbajic@unidu.hr

Dalibor Milas, ***Marijini ratnici i povratak svetog kao društvene moći: pučka religioznost, rodni poredak i simboličko oblikovanje javnog prostora***

Ovaj rad polazi od pretpostavke da suvremeni religijski pokreti poput Marijinih ratnika ne predstavljaju tek pojačani oblik privatne ili skupne pobožnosti, nego simptom dublje transformacije religije u postsekularnom društvu. Na primjeru njihova djelovanja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini rad analizira kako se pučka religioznost može preoblikovati u disciplinirajući oblik javne religije koji spaja militariziranu simboliku, rodno hijerarhiziran pogled na društvo i sakralizaciju kolektivnog identiteta. Posebna će se pozornost posvetiti javnim molitvenim praksama, podizanju kipova sv. Mihovila, retorici „duhovne borbe“ te konstrukciji muškarca kao religijskog autoriteta, zaštitnika i nositelja „ispravnog“ poretka.

Metodološki se rad temelji na kvalitativnoj analizi javno dostupnih tekstova, medijskih prikaza, samopredstavljanja pokreta i simboličkih praksi kojima se oblikuje njihova društvena prisutnost. Analitički okvir oslanja se na sociologiju religije, kritiku religijskog autoriteta i rasprave o odnosu religije, roda, moći i javnog prostora.

Rad nastoji pokazati da se u ovakvim pokretima ne radi samo o obnovi religioznosti, nego o pokušaju normativnog preuređenja društvenog prostora pod religijskim legitimitetom. U tom smislu Marijini ratnici predstavljaju primjer zatvaranja religije u identitetski, patrijarhalni i konfliktni model društvene prisutnosti. Očekivani doprinos rada sastoji se u propitivanju granice između autentične religijske prakse i ideološki nabijenih oblika javne religije, čime se dodatno aktualiziraju Mardešićevi uvidi o napetosti između svetoga, crkvenih struktura i društvenih rascjepa.

Ključne riječi: Marijini ratnici; pučka religioznost; marijanska pobožnost; javna religija; rodni poredak; javni prostor; Željko Mardešić

Doc. dr. sc. Dalibor Milas,
Sveučilišni centar za teologiju "Matija Vlačić Ilirik",
Sveučilište u Zagrebu,
dalibor.milas@gmail.com

Perica Stanko, *Rascjep u bogatstvu: siromaštvo kao mjesto autentičnosti religije*

Rad istražuje mjesto siromaštva u misli Željka Mardešića kao povlaštenu točku za razumijevanje autentičnosti kršćanstva i vjerodostojnosti Crkve u suvremenom društvu. Polazeći od Mardešićeve izrazito kontekstualne analize religije, pokazuje se da odnos prema siromaštvu nije sporedno socijalno pitanje, nego kriterij koji razotkriva duboku napetost između evanđeoske logike i institucionalno etabliranog kršćanstva. Tako u analizi odnosa Crkve prema bogatstvu, moći i društvenoj sigurnosti siromaštvo postaje hermeneutički ključ za razlikovanje između religije koja ostaje na razini identiteta i religije koja poprima egzistencijalnu i transformativnu snagu. U tom kontekstu Mardešić optimistično gleda na sekularizaciju, koju ne tumači samo kao slabljenje religije, nego i kao mogućnost njezina pročišćenja i povratka temeljnim dimenzijama vjere. Gubitak institucionalne nadmoći pritom se pokazuje kao prilika za razvoj drukčijeg oblika crkvene prisutnosti, utemeljenog na svjedočanstvu, solidarnosti i moralnom autoritetu, a ne na strukturama dominacije. U završnom dijelu rada razrađuju se smjernice za prevladavanje rascjepa između teološkog govora i životne prakse, pri čemu siromaštvo nije samo mjesto kritike, nego i mogućnost obnove Crkve kao zajednice poslane svijetu, osobito siromašnima i zapostavljenima.

Ključne riječi: siromaštvo, Crkva, sekularizacija, Željko Mardešić, vjerodostojnost, sekularizacija
Dr. sc. Stanko Perica,
Isusovačka služba za migrante (JSR), Zagreb,
stanko.perica@isusovci.hr

Vlatka Linarić, *Institucionalne promjene i izazovi sinodalnosti u svjetlu sociologije religije Željka Mardešića*

Sociologija religije Željka Mardešića nudi nezaobilazan teorijski okvir za razumijevanje suvremenih institucionalnih promjena unutar Katoličke Crkve, s posebnim naglaskom na proces sinodalnosti. U tom vidu, aktualni proces sinodalnosti u kontekstu Sinode o sinodalnosti, teorijski se ne promatra tek kao administrativna reforma, već kao paradigmatski pokušaj transformacije crkvene institucije i njezine organizacijske kulture. U svom bogatom opusu, Mardešić u fokus svoga interesa stavlja rascjep između svetoga i profanoga, upozoravajući da rigidna institucionalizacija i klerikalizam udaljavaju Crkvu od vjernika laika i suvremenog pluralističkog društva. Cilj je ovog prikaza ponuditi teorijski okvir za razumijevanje sinodalnosti kao odgovora na unutarnje institucionalne rascjepe i vanjske izazove sekularizacije. Pristup se temelji na interpretaciji ključnih Mardešićevih djela te na analizi dostupne literature o procesu sinodalnosti u različitim društvenim kontekstima. Na teorijskoj razini to će se povezati sa suvremenim sociološkim teorijama institucionalnih promjena (poput novog institucionalizma) te s utjecajem procesa sekularizacije na Crkvu kao instituciju Dosadašnja analiza pokazuje kako proces sinodalnosti, naglašavajući suodgovornost i dijalog, izravno operacionalizira Mardešićevu viziju "otvorene Crkve" koja se ne boji moderniteta. (Ne) uspjeh ove institucionalne promjene izravno je povezan s dokidanjem monološke paradigme unutar same institucije. Sinodalnost se može prepoznati i kao mogući model premošćivanja rascjepa u svetom, čime se ujedno redefinira i transformira uloga Crkve u zacjeljivanju rascjepa u suvremenom, fragmentiranom društvu.

Ključne riječi: Željko Mardešić, sinodalnost, institucionalne promjene, sociologija religije, zajedništvo, participacija

Vlatka Linarići, doktorandica sociologije
na Hrvatskom katoličkom sveučilištu,
vlinaric@gmail.com

Paula Zujić, *Ženski katolički prostori religioznosti u suvremenom hrvatskom kontekstu*

Iako su žene u hrvatskome društvu religioznije od muškaraca u više dimenzija religioznosti (Nikodem i Zrinščak, 2019), nedostaje istraživanja u kojima bi bile analizirane kao subjekti religijskog i Crkvenog iskustva ili u kojima bi se detaljnije proučavala njihova religioznost. U posljednjih nekoliko godina zamjećuje se više javno artikuliranih oblika ženskog katoličkog povezivanja i samoorganiziranja. U tom kontekstu, izlaganje se temelji na odabranim primjerima koji fokusiraju različite aspekte iskustva katolkinja: duhovni rast i osnaživanje, brak, majčinstvo, te profesionalni život. Osim po tematskom fokusu, primjeri se razlikuju i po formatima djelovanja što pruža uvid u različite načine oblikovanja ženskih katoličkih prostora. Riječ je o primjerima koji artikuliraju potrebu za zajedništvom, formacijom, pripadnošću, dijeljenjem iskustva i odgovorima na izazove suvremenoga života. Slične je elemente Mardešić (2007: 297) svojedobno prepoznao u pojavi novih crkvenih zajednica i pokreta, koje je razumijevao kao odgovor na postkoncilska nastojanja, učinke postmoderniteta na tradicionalno kršćanstvo, ali i na institucionalne procjepe, osobito krize župe i obitelji. Novi prostori religioznosti za Mardešića (2007: 303) nisu bili shvaćeni samo kao dodatna vjerska ponuda ili društveni fenomen, nego i kao izraz potrebe za podrškom, sigurnošću, sudjelovanjem i „izgubljenim zajedništvom“. Slijedeći tu analogiju, izlaganje će suvremena ženska katolička umrežavanja, na primjeru odabranih inicijativa, analizirati u svjetlu Mardešićevih promišljanja o institucionalnim procjepima i novim razvojnim mogućnostima Crkve.

Ključne riječi: Željko Mardešić, religioznost žena, katolkinje, novi religijski prostori, zajedništvo

Paula Zujić, univ. mag. soc.
Sveučilišni odjel za sociologiju,
Hrvatsko katoličko sveučilište,
paula.zujic@unicath.hr

Kristina Vujica i Marina Bucić, *Male (župske) zajednice na sinodalnom putu*

Samu srž „koncilskog kršćanstva“ koje je zagovarao Željko Mardešić, a koju zove i „biblijskim kršćanstvom“ čini zajednica, koinonia, koje suvremena teologija razrađuje kroz principe sinodalnosti, solidarnosti i supsidijarnosti kao model obnove Crkve u 21. stoljeću. Mardešić se i u ovom slučaju postavlja kao osoba koja proročki postavlja pitanja, ali i rješenja oslanjajući se na koncilske temelje suvremene Crkve. Od svake se župe i njenih župljana očekuje poboljšanje djelovanja, kako bi ono odražavalo sliku Crkve na „zajedničkom putu“ koja ne dijeli, ne robuje nekadašnjim ulogama u društvu, niti starim ili novim dualizmima. Mardešić u zadnjem poglavlju knjige Rascjep u svetome naglašava kako su dragocjena pojašnjenja razasuta u brojnim tekstovima II. Vatikanskog koncila, od Gaudium et spes, Dei Verbum, Ad gentes, pa tako i Lumen gentium koja govori o putovanju Crkve kroz ovaj svijet kao hodočašćenju, a bez zatvaranja u vlastitu dovoljnost, a konstitucija Sacrosanctum Concilium proširuje molitvu Crkva za svijet, iznad etničkih, nacionalnih i rasnih razlika. U pobudnici od 23.11.2025. godine papa Lav XIV. ističe kako „pjevanje podsjeća da smo Crkva na putu, autentična sinodalna stvarnost sposobna podijeliti sa svima poziv na hvalu i radost na ovom hodočašću ljubavi i nade“. Sinodalnost shvaćena šire, uže shvaćanje uključuje samo kler, podrazumijeva da svaki član Božjeg naroda (Ž. Tanjić) ima svoju ulogu. Kako bi Crkva lakše u korak s promjenama u društvu treba biti okrenuta periferiji jer kako zaključuje Tanjić „periferije Crkve jesu zapravo žarišta ili središta Crkve“ gdje se stvaraju nove naracije i gdje bi Crkva trebala uključiti samu sebe. Cilj rada je postaviti provedbeni okvir kvalitativnog sociološkog istraživanja primjenjivog na župni zbor/male župne zajednice na „sinodalnom/zajedničkom“ putu, kao periferije, koje u svojoj neposrednosti i usmjerenju mogu imati ulogu u onom što zagovara i Mardešić, preobrazbi Crkve nadahnutoj prvim kršćanskim zajednicama i koncilskim tekstovima.

Ključne riječi: male (župne) zajednice, sinodalnost, supsidijarnost, Crkva, koncilsko kršćanstvo

Doc. dr. sc. Kristina Vujica,
Hrvatsko katoličko sveučilište,
Ilica 244, Zagreb,
kristina.vujica@unicath.hr,

Marina Bucić, mag. soc.,
doktorandica na poslijediplomskom
sveučilišnom studiju,
mbucic@unicath.hr,
mrnbucic@gmail.com

Ivan Jurin, *Aktualnost Mardešićeve misli u suvremenom pastoralu Crkve u Hrvatskoj*

Očekivani doprinos rada sastoji se u aktualizaciji Mardešićeve misli u današnjem kontekstu Crkve u Hrvatskoj, posebno iz perspektive konkretnog pastorala i očekivanja koje od Crkve imaju današnji vjernici. Pitanja koja je Mardešić otvarao prije nekoliko desetljeća danas se iznova nameću u konkretnom pastoralnom djelovanju. Sve je primjetnija napetost između koncilske vizije Crkve kao zajednice dijaloga, služenja i evanđeoskoga svjedočenja te shvaćanja Crkve koja naglasak stavljaju na moć, društveni utjecaj, ideološku jasnoću ili obranu kolektivnog identiteta. U pastoralnoj praksi mogu se prepoznati različiti oblici religioznosti koji vjernost Crkvi poistovjećuju s pripadanjem određenom svjetonazorskom, nacionalnom ili političkom obrascu, dok se evanđeoske vrijednosti otvorenosti, samokritičnosti, milosrđa i dijaloga nerijetko doživljavaju kao znak slabosti ili prilagodbe duhu vremena.
Istodobno se može zamijetiti stanovita nostalgija za modelima Crkve obilježenima većom društvenom moći, kulturnom dominacijom i jasno omeđenim granicama prema suvremenom svijetu. U takvom ozračju poslanje Crkve nerijetko se svodi na obranu identiteta, čuvanje stečenih društvenih položaja ili borbu protiv stvarnih i zamišljenih protivnika, dok u drugi plan pada njezina temeljna evanđeoska zadaća naviještanja, služenja i izgradnje zajedništva. U svakodnevnom pastoralnom radu moguće je primijetiti kako takva shvaćanja stvaraju podjele među samim vjernicima, otežavaju dijalog sa suvremenim društvom te dovode do nerazumijevanja Drugoga vatikanskog koncila i njegove ekleziološke obnove.
Polazeći od Mardešićeve analize „dviju nostalgija“, rad istražuje u kojoj mjeri takve pojave predstavljaju suvremene oblike napetosti između evanđeoskog i konstantinovskog modela Crkve. Posebna će se pozornost posvetiti pitanju može li se dio sadašnjih crkvenih i društvenih prijepora razumjeti kao posljedica različitih poimanja same naravi i poslanja Crkve: treba li ona

svoju vjerodostojnost graditi ponajprije na društvenom utjecaju i kulturnoj prepoznatljivosti ili na slobodi evanđelja, svjedočanstvu i služenju čovjeku. Mardešićeva misao pokazuje se pritom iznimno aktualnom jer nudi hermeneutički ključ za razumijevanje današnjih rasprava o identitetu, nauku, pastoralnom djelovanju i javnoj ulozi Crkve u Hrvatskoj. Rad će nastojati pokazati da njegova kritika nije usmjerena protiv Crkve, nego protiv onih oblika njezine samorazumljivosti koji evanđeosku poruku podređuju logici moći i društvene važnosti. U tom smislu Mardešićevi uvidi mogu biti vrijedan doprinos kritičkom promišljanju suvremenih pastoralnih izazova i obnovi crkvene samosvijesti u duhu Drugoga vatikanskog koncila.

Ključne riječi: Željko Mardešić, pastoral, Drugi vatikanski koncil, koncilsko kršćanstvo, Crkva u Hrvatskoj, evanđeosko svjedočenje.

Ivan Jurin,
mag. theol., Hvarska biskupija,
Župa Uznesenja Marijina, Jelsa
generalni.vikar@hvarskabiskupija.hr;
zupajelsa@gmail.com

Jelena Hrgović Tomaš, *Željko Mardešić – čovjek mira u nemirnim vremenima*

Sažetak: Željko Mardešić djelovao je pod pseudonimom Jakov Jukić, ali bi mu obzirom na djelovanje za koje je nagrađen i počasnim doktoratom znanosti prikladniji pseudonim bio „čovjek mira u nemirnim vremenima“. Pravnik po struci, sociolog religije po peru, ovaj istaknuti intelektualac obilježio je gotovo pola stoljeća svojom pisanom riječju koja nije bila tek puki zapis ili protest potpisan imenom Jakova Jukića, nego ponajprije ozbiljna i sadržajna analiza društvenih događanja i obrazaca. Njegov Jakov Jukić bio je hrabri i ozbiljni glas koji je ustrajno raščlanjivao i tumačio društvene prilike, snažno podcrtavajući istinu te naglašavajući važnost razlikovanja ispravnog puta uz vjeru u istinske vrijednosti, čovjeka i društvo. U svojim tekstovima njegovao je dijalog s drugom stranom, uvijek nudeći široku poduku o svima uključenim u dijalog, kako bi čitatelju omogućio upoznavanje i vlastito opredjeljenje, uz jasno podcrtan autorski zaključak. Njegov istraživački interes i intelektualni doprinos ponajprije je bio usmjeren na ono što je najbolje poznavao i od koga je očekivao snažniji društveni doprinos i korektiv – vjerski i religiozni

autoriteti u pojedinačnim i institucionalnim manifestacijama čije djelovanje promišlja kao savjest društva i pravobranitelje. Nije prezao od kritike (ni) autoritetima koje je najviše poštovao, upravo vodeći se čestitošću i potrebom stalnog buđenja društva koje je sklono zapadati u konformizam, rutinu i monotoniju. Mardešić kao glasnik mira u poznim godinama u intervjuu jednom studentskom časopisu istaknuo je: ljudi su ideološke životinje, ali kad sjednu jedan nasuprot drugome ostane samo čovjek. Vodeći se tom mišlju ovim radom nakana je autorice ponuditi analizu pisane građe, biografski okvir te raspon tema u kojima se Željko Mardešić potvrđuje kao čovjek mira koji je u nemirnim vremenima njegovao i zalagao se za čovječnost društva kojem je pripadao i u koje je vjerovao, a koje plodove baštinimo danas.

Ključne riječi: Željko Mardešić, kultura mira, dijalog, društvena analiza

Dr. sc. Jelena Hrgović Tomaš,
neovisni istraživač i djelatnik u kulturi,
jhrgovic@gmail.com

Stipe Tadić, *Labuđi pjev Željka Mardešića – Od djetinjeg kršćanstva preko osobnih pobuna do iskustveno življenog kršćanstva*

Naslov ovog rada nadahnut je riječima samog Željka Mardešića, poznatijeg pod pseudonimom Jakov Jukić. Na početku knjige *Lica i maske svetoga* (Zagreb, KS, 2007.) objašnjava kako je taj pseudonim počeo koristiti prije više od trideset godina, u vrijeme komunističkoga političkog sustava, koju je jedinu kao svojevrsnu „masku“ nosio s ponosom i radošću.

Nedugo nakon izlaska knjige, tijekom jedne šetnje zadarskom rivom, rekao sam mu kako mi se njezinim najvrjednijim dijelom čini upravo početak – tekst „Umjesto uvoda: osobna sjećanja“ (str. 7–18). Iako je cijelo djelo obilježeno znanstvenim pristupom vrhunskog sociologa religije i poznavatelja religijskog fenomena, u njemu Mardešić, pišući autobiografski i u prvom licu, progovara o vlastitome životnom i vjerničkom hodu. Zbog toga ovo djelo ima, po mom skromnom mišljenju, osobitu svjedočko iskustvenu vrijednost. Nakon moje primjedbe reče mi je da je to njegov „labuđi pjev“ duše. Upravo mi se zato ovaj izraz nametnuo kao naslov ovoga izlaganja.

U tom svom „labuđem pjevu“ Željko Mardešić izrekao je nešto što se rijetko susreće u djelima znanstvenika njegova formata: otvoreno je opisao vlastiti hod u vjeri. Pisao je o putu od mirnog djetinjstva i gotovo samorazumljivog pripadanja kršćanstvu, preko osobnih kriza i pobuna, do iskustvene i duboko proživljene vjaere. Te „pobune“, dakako, nisu bile usmjerene protiv društva, institucija ili drugih ljudi. Kao čovjek dijaloga i veliki mirotvorac, Mardešić ih je vodio isključivo u vlastitoj nutrini – boreći se s vlastitim sumnjama, slabostima i nezadovoljstvom. Tražeći autentičniji i dublji način življenja vjere, pobunio se protiv poniženog razuma u komunističkom sustavu, licemjerne moralnost i ponižene dobrote.
Upravo zato njegovo svjedočanstvo nadilazi granice znanstvenog rada. Ono postaje osobna ispovijest čovjeka koji nije samo proučavao fenomene religije, nego je nastojao istinski religiozno živjeti.

Ključne riječi: labuđi pjev, tihe pobune, poniženi razum, ponižena moralnost ponižena dobrota, življena vjera

Prof. dr. sc. Stipe Tadić,
u miru,
stipe.s.tadić @ gmail.com

Stipo Kljajić, *Mirotvorac iz vjere i uvjerenja - Evanđeoske vrednote u temelju mirotvorstva Željka Mardešića*

Sociolog religije, odnosno religiolog Željko Mardešić (1933.-2006.) nije bio samo miroljubac – takvih nominalno ne nedostaje ni jednome vremenu – nego je nastojao biti istinski mirotvorac, što znači da mir nije ljubio s distance, nego ga je činio, tvorio – o tome uz pisana postoje i druga (ne)materijalna svjedočanstva. Mardešić je, nadalje, bio mirotvorac i iz uvjerenja i iz vjere, odnosno njegovo je mirotvorstvo istovremeno počivalo na dva kamena temeljca, građanskom i vjerskom, pri čemu mu je ipak, čini se, ovaj potonji bio važniji. Sam o sebi je zapisao da se na samom početku posljednjeg rata „odmah i neodgodivo svrstao uz onaj mali broj kršćanskih mirotvoraca koji su nerijetko djelovali kao čudaci ili zastrašeni bjegunci iz vatrenih okršaja“ te ubrzo postao „gandhijevski tvrdokoran i miškinovski neurazumljiv kršćanski mirotvorac“.
Budući da je Željko Mardešić kršćanski mirotvorac, odnosno mirotvorac po uzoru i po mjeri Isusa Krista te budući da su njegovi tekstovi o mirotvorstvu

„izravno svjedočanstvo o pokušaju da se bude mirotvorcem usred rata i radi rata, ali da se istodobno ne postane izdajnikom vlastite domovine“, cilj ovoga rada jest analiza evanđeoskih vrednota koje čine temelj Mardešićevom osvjedočenom mirotvorstvu u njegovim tekstovima. Već i letimičan pregled *Svjedočanstava o miru* ili *Odgovornosti kršćana za svijet* pokazuje da je Željko Mardešić ne samo smatrao da „ako se pomire religije, pomirit će se i svijet“, odnosno da je ishod mira „u rukama religioznih ljudi: njihovih djela, a ne riječi“ nego da je „bit svake religije mir i pomirenje“. Nastojeći biti vjerodostojan evanđeoskoj poruci, čiji je bitni sastojak mirotvorstvo, Mardešić, unatoč i usprkos svemu, odnosno uz nemale protivštine zapravo i nije mogao drukčije nego se zalagati za evanđeoski mir, koji je opet drukčiji od svjetovnoga. Detaljnija analiza Mardešićevih tekstova ukazuje da je njegovo mirotvorstvo umnogome religiozno, točnije kršćansko tj. evanđeosko: za njega je istinski mir religijska, a ne politička kategorija, i po uzoru na Mirotvorca (Isusa) mirotvorstvo mu je pri vrhu, a ne pri kraju njegovih vjerničkih opredjeljenja.

Ključne riječi: mirotvorstvo, evanđeoske vrednote, Isus Krist, kršćanstvo, „Svjedočanstva o mirotvorstvu“

Izv. prof. dr. sc. Stipo Kljajić,
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Vlaška 38, pp. 5, HR / 10000 Zagreb,
stipokljajic@yahoo.com

Ivana Brstilo, *Josip Čunčić, Fenomen smrti kao sociološko zrcalo društvenih promjena*

Sociološka misao Željka Mardešića obilježena je analizom dubokih kulturnih i društvenih promjena koje zahvaćaju prijelaz iz tradicionalnog u moderno i postmoderno društvo. Upravo se fenomen smrti pokazuje osobito prikladnim mjestom za iščitavanje tih promjena jer u sebi sabire odnos društva prema tijelu, zajednici, svetome, autoritetu i svakodnevici.

Posebna se pozornost usmjerava na promjene u iskustvu umiranja, odnosu prema pokojniku, ulozi zajednice i simboličkom razumijevanju smrti u tradicionalnom i suvremenom kontekstu. Tradicionalni obrasci smrti bili su vezani uz prostor doma i zajednice, uz snažnu prisutnost obitelji, religijskih rituala i kolektivnoga sudjelovanja u procesu umiranja i ispraćaja pokojnika. Smrt je pritom predstavljala javno i zajednički dijeljeno iskustvo

koje je pojedincu omogućavalo simboličko uključivanje vlastite smrtnosti u širi horizont smisla. Nasuprot tomu, moderna društva razvijaju procese medikalizacije, institucionalizacije i profesionalizacije smrti, pri čemu umiranje postupno prelazi iz prostora zajednice u prostor institucija. Mardešić takve procese povezuje sa sekularizacijom, potiskivanjem smrti iz svakodnevice i gubitkom njezina dubljega simboličkog značenja. Moderna civilizacija, kako navodi, nad smrću provodi svojevrsno „nasilje“, nastojeći je svesti na biološki događaj i ukloniti iz javnoga iskustva života.

U suvremenom, postmodernom kontekstu smrt postaje privatiziran i personaliziran događaj, dok digitalne tehnologije otvaraju nove oblike virtualnoga pamćenja, mrežnih memorijalnih prostora i transhumanističkih pokušaja nadilaženja smrtnosti. U takvom se okviru mijenja i sam odnos prema smrti: zajednički simbolički obrasci ustupaju mjesto individualnim interpretacijama i pluralnim osobnim narativima. Analiza nastoji pokazati kako promjene u obrascima umiranja i razumijevanja smrti predstavljaju važan ključ za razumijevanje sociokulturnih transformacija, pri čemu se Mardešićev sociološki opus pokazuje relevantnim za tumačenje odnosa između tradicionalnih obrazaca i suvremenih društvenih promjena.

Ključne riječi: Željko Mardešić, sociologija smrti, tradicionalno društvo, postmodernost, medikalizacija smrti, transhumanizam.

Izv. prof. dr. sc. Ivana Brstilo Lovrić, Sveučilišni odjel za sociologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, ivana.brstilo@unicath.hr

Josip Čunčić,
doktorand Sveučilišnog odjela za sociologiju
na Hrvatskom katoličkom sveučilištu,
jcuncic@unicath.hr

PROGRAMSKO-ORGANIZACIJSKI ODBOR

Gorana Bandalović, Split, gbandalovic@ffst.hr +385 98 732 923;

Slavica Jakelić, Oxford, Velika Britanija. slanutak@yahoo.com;

Inga Tomić Koludrović, Split, inga.tomic11@gmail.com +385 91 735 7002;

Vlaho Kovačević, Split, vkovacevic@ffst.hr +385 91 345 1495;

Zoran Matevski, Skoplje, Sjeverna Makedonija, zmatevski@fzf.ukim.edu.mk +389 78 489 331;

Ivan Šarčević, Beograd, Srbija, ivansarst@gmail.com;

Bože Vuleta, Split, fbvuleta@gmail.com;

Siniša Zrinščak, Zagreb, sinisa.zrinscak@pravo.unizg.hr + 385 98 453 555

Marin Spetič, Split, spetic.marin@gmail.com + 385 99 436 3221;

GLAVNI DONATOR

Marine Kaštela d.o.o., Franje Tuđmana 213, 21 213 Kaštel Gomilica (gosp. Joško Berket)